

Boekbesprekingen

Teeuwisse, J. J. T. (red.). 1984. Geriefhoutbosjes. Stichting Natuur en Milieu, Utrecht. 64 pag.

In de reeks "Natuur en Milieu", een uitgave van de gelijknamige stichting, is in samenwerking tussen deze stichting en het zgn. Landelijk Overleg Natuur en Landschapsbeheer (LONL) onlangs een nieuw nummer uitgekomen onder redactie van J. J. T. Teeuwisse. Het is nummer 20 onder de titel "Geriefhoutbosjes" en het behandelt het ontstaan, de waarden, het onderhoud en de toekomst van deze bosjes in het Hollands-Utrechts veenweidegebied. Aangezien het LONL gehuisvest is bij Natuurmonumenten in 's-Graveland, heeft deze uitgave ongetwijfeld een breed draagvlak in de hoek van natuur- en landschapsbeheer. Het is een bijzonder aardig boekje, waarin binnen het bestek van 64 bladzijden een schat aan informatie wordt geboden over de in velerlei opzicht waardevolle bosjes in het overigens zo bosarme westen van ons land.

Met name de 15 bladzijden over het beheer en de uitvoering van werkzaamheden voorzien in een grote behoefte. Bij gebrek aan inzicht in de instandhoudingsaspecten kan er immers veel mis gaan. In verband daarmee is ook het hoofdstuk over de waarden van de bosjes bijzonder goed geslaagd, ook al handelt het voornamelijk over de biologische waarden. Deze zijn inderdaad bijzonder groot en belangrijk, maar in samenhang met "beheer en uitvoering" en het toekomstperspectief wordt een paragraaf over het directe nut voor de eigenaar node gemist. Gelukkig wordt hierin bij de richtlijnen voor uitvoering enigszins voorzien: opbrengsten uit brandhout.

Deze situatie lijkt nog steeds symptomatisch. Bij de bosbouw heeft men zich in het verleden immers het meest laten horen over bosontwikkeling, gericht op grondstof voor de industrie. Onder meer de kleine bosjes voor particulier gebruik dreigen dan vergeten te worden; bosbouw mag best wat meer aandacht laten blijken voor onderwerpen als behandeld in dit boekje. De tijd lijkt rijp voor samenspel; dit boekje getuigt daarvan.

Met voorbijzien van het genoemde mankement is het boekje dan ook typische bosbouwliteratuur; dit ondanks (of: dankzij?) de herkomst uit de "beschermings"hoek, getuige de gelukkig wel aanwezige literatuurlijst. De nadruk op behoud en bescherming is des opvallender, omdat inzake het ontstaan van de bosjes, geconcludeerd wordt tot kunstmatige aanplant bij de ontginning van de uitgestrekte veengebieden vele eeuwen geleden. Het doet wat gekunsteld aan te lezen, dat op het bolstaande veen van oorsprong geen woud tot ontwikkeling zou zijn gekomen, maar ander-

zijds de aangeplante elze-, wilge- en berkebomen direct bij de ingebruikneming van het veen als weidegrond zo'n belangrijke rol zouden zijn gaan spelen. Voer voor een historicus, die wellicht wat meer licht kan verspreiden; de inlegkunde kan dan wat verdwijnen. Ook bij de hoofdstukjes "behoud" en toekomst passen enige kanttekeningen. Geconstateerd moet worden, dat enerzijds de opbrengst van het boekje bestemd is voor de aanleg van nieuwe bosjes, maar dat anderzijds geen enkele relatie gelegd wordt met de overheidsvisies op de ontwikkeling van de Randstad-groenstructuur. De toekomst van de bosjes lijkt volgens de schrijvers alleen perspectief te hebben bij de gratie van stringente bepalingen in bestemmingsplannen en de gemeentelijke kapverordeningen. De aanwezige opmerkingen over het interesseren van de agrarische eigenaren zou ook in dit kader beter uitgewerkt kunnen zijn. De kern van het veenweidegebied zal toch uit levensvatbare agrarische bedrijven moeten blijven bestaan, maar dan wel inclusief hun landschap.

Het boekje is gedrukt op niet al te grauw kringlooppapier; velen in de grote kring van het natuurbehoud stellen dit op prijs. Het meerdere keren benutten van de grondstof hout, in dit geval papier, via een technische kringloop is inderdaad een goede zaak. Bij een werkje als dit heeft het echter ook een schaduwzijde. Het is nog redelijk leesbaar, maar van de overigens vele en nuttige illustraties, die een zeer belangrijke rol spelen bij de doelstelling van het boekje, lijden met name de foto's onder het beperkte zwart-wit contrast. De toepassing van kringlooppapier zou best wat genuanceerder kunnen.

Het zal inmiddels duidelijk zijn: ondanks de kanttekeningen is het een kundig samengesteld boekje, dat in handen behoort van allen, die zich met bos, natuur en landschap bezig houden, en niet alleen in het westen van het land. Het kan besteld worden door storting van f 10,- (incl. verzendkosten) op postgiro 9933 t.n.v. Natuurmonumenten te 's-Graveland, onder vermelding van "Geriefhoutbosjes". Doen!

A. van Maaren

Geheimen van Bomen door Gerrit de Graaff en Jan Pit. Barneveldse Drukkerij en Uitgeverij BV (1984) – Barneveld. Schaffelaarsreeks nr. 15 ISBN 9070150 18 2, 160 p.

In de inmiddels toch enigszins afgenomen stroom van bomenboeken die de afgelopen jaren op de markt zijn gebracht is onlangs (eind mei) een nieuw boek verschenen.

"Geheimen van bomen" door Gerrit de Graaff (auteur) en Jan Pit (fotograaf) is een bundeling van artikelen die onder dezelfde titel zijn verschenen in een we-

kelijkse rubriek van de Barneveldse Krant in de periode '80-'82. Dit waren artikelen over "bijzondere" bomen die zoal in de Gelderse Vallei – en soms daarbuiten – voorkomen. De werkwijze die door de beide bomenjagers bij de samenstelling van deze rubriek is gevolgd is reeds bekend van die van het boek "Bomen in Limburg" door Jan Hendriks en Anton Werker (Uitgegeven door V&D en Henric van Veldeke – Maastricht, jaartal onbekend, 111 p.).

Een en ander houdt in dat, afgaande op een tip van een van de lezers van de rubriek (of een kennis daarvan) een bijzondere boom wordt opgezocht en gefotografeerd en dat daarnaast iemand wordt gezocht die van de betreffende boom voldoende afweet om er een leuk verhaaltje over te kunnen schrijven. Het begrip "bijzonder" wordt in dit verband dan doorgaans vrij soepel geïnterpreteerd. Wat je dan krijgt is een in het algemeen gezellig reisverslag over, zoals de subtitel van het boek al aangeeft: ontmoetingen met mensen en "hun" bomen. Een dergelijke werkwijze is echter niet diepgravend en men loopt al gauw het gevaar dat sommige verhaaltjes wat kneuterig aandoen. Bovendien is de kwaliteit van de informatie op deze manier nogal wisselvallig. Soms is die vrij oppervlakkig, soms wat beter onderbouwd – namelijk als blijkt dat de geïnterviewde persoon er echt iets van afweet –.

Doorgaans zijn de ontsluitte "geheimen" niet veel meer geworden dan wat (min of meer exacte) historische gegevens. Cultuurhistorische wetenswaardigheden (bijvoorbeeld zoals die over de tiendkneuten of -bomen) komen slechts sporadisch aan bod en eventuele volksverhalen en legenden die met de bomen te maken hebben vallen kennelijk geheel buiten het bestek van dit boek. Hierbij moet echter worden vermeld dat het boek niet de pretentie heeft om vrij uitgebreid op de diverse zaken in te gaan. Het beoogt een serie vertellingen te zijn van "de relatie van de mens tot de boom" en een pleidooi voor meer aandacht voor de boom en het behoud van oude bomen, ook landelijk.

Voor degene die dit aanspreekt en die geen uitputtende informatie verlangt en zich bovendien niet stoort aan een tikkeltje nostalgie of het gemak waarmee de schrijver een aantal vragen eenvoudigweg vanuit zijn eigen geloofsovertuiging beantwoordt, is het boek zeker de moeite van het lezen waard. De verhalen zijn helder en goed leesbaar en de kwaliteit van de (ongeveer 300) foto's is – enkele uitzonderingen daargelaten – goed.

J. Kopinga

Referaat

Broadleaves in Britain, a consultative paper.
Forestry Commission, Edinburgh, 1984. 64 p.

Ook in Groot Britannië maken velen zich zorgen over het voortbestaan van het loofbos en de loofbomen buiten bosverband. Enerzijds ziet men een tendens om de bossen en houtopstanden op goede standplaatsen te rooien ten behoeve van de landbouw, anderzijds de neiging om op arme gronden te hervormen tot naaldbos. Er valt dan ook een roep om herziening van het beleid te vernemen, teneinde de gevreesde achteruitgang van het loofbos te keren.

Naar goed Brits gebruik is een commissie (een "policy review group") aan het werk gegaan om de basis te leggen voor zo'n beleid en aanbevelingen te doen voor eventuele maatregelen. Het resultaat is een rapport dat allereerst veel belangwekkende informatie bevat over de feitelijke situatie, de vooruitzichten, de factoren die op de ontwikkelingen invloed hebben, en tenslotte een beredeneerde afweging van de mogelijkheden om deze zaken te beïnvloeden.

Men begint met een overzicht van de organisaties en bestuurslichamen die met het beheer en het gebruik van loofbos en -bomen te maken hebben. Hierbij zijn inbegrepen vertegenwoordigingen van de houtverwerkende bedrijven, van speciale natuurbeschermingsbelangen en van landschaps- en recreatiebelangen. Volgens de "Broadleaved Resource": gegevens over oppervlakten en houtvolumina, samenstelling, leeftijdsclassenverdeling, eigendomsverhoudingen, en een prognose van de te verwachten produktie tot ver in de 21e eeuw. Zoveel mogelijk worden de opgaven uit de inventarisatie van 1980 vergeleken met die van een eerdere opname tussen 1947 en 1951.

Hierbij blijkt dat de oppervlakte *niet* is afgenomen, maar dat er wel flinke verschuivingen in de bossoorten opgetreden zijn. Opgaand bos is sterk toegenomen ten koste van "scrub", hakhout en middenbos. Het staande volume is dan ook in 1980 50% hoger dan omstreeks 1950. Het loofbosaandeel in de totale bosoppervlakte is gedaald van 50% naar 36% als gevolg van de uitbreiding van het naaldbosareaal. De snelle groei van de naaldbomen heeft ook geleid tot de daling van het loofhoutaandeel in de totale houtvoorraad van 60% naar 45%. De leeftijdsclassen zijn redelijk gelijkmatig verdeeld, echter met een piek in de na-oorlogse jaren en een opvallend kleine jongste klasse. Merkwaardig is, dat in de produktieprognose deze geringe kap- en verjongingsvlakte als basis voor de berekening is genomen. Onder de gemaakte veronderstellingen blijkt de mogelijke produktie van verkoopbare bomen (> 30 cm dbh) aanvankelijk op te lopen, om later,

vanaf 2030, weer te dalen tot ca. 80% van het huidige peil. De toelichting zegt echter merkwaardigerwijs niets over de verlenging van de omloop tot ca. 375 jaar die het gevolg zou zijn van de geringe verjongingsvlak- te

Het hoofdstuk over produkten en marktsituatie opent met enige mondiale cijfers over werkhoutproductie en het loofhoutaandeel daarin, met bovendien enige inte- ressante cijfers over tropisch hout. De Britse situatie geeft een daling te zien, zowel van de hoeveelheid geïmporteerd loofhout als van de eigen produktie. De eigen produktie vindt overwegend afzet in laagwaardige gebruiksklassen, waarbij de afhankelijkheid van de mijnbouw zorgwekkend is. Hoewel er redelijk even- wicht is tussen produktie en afzet, is de situatie ongun- stig en is het zeer wenselijk meer door te dringen in de hogere gebruiksklassen. Dit zal betekenen dat meer zorg aan de teelt moet worden besteed om de kwaliteit van de aangeboden stammen te verbeteren. In de pas- sages over de economie wordt nl. duidelijk aangege- ven in welke mate loofhout verliesgevend is in vergelij- king met Corsicaanse den. Hieraan vastgeknoot wordt de opmerking dat des ondanks de eigenaren blijkbaar wel gemotiveerd zijn om loofbos in stand te houden. Vermoed wordt dat landschappelijke, natuur- behouds- en recreatieve redenen (inclusief jachtinte- ressen) hierin meespelen. Toch is te verwachten dat de financiële tekorten deze bereidheid onder druk zet- ten.

Een deel, maar zeker niet alle loofbos is van zodani- ge biologische en oecologische kwaliteit dat onveran- derde instandhouding gewenst is. Voor deze catego- rie, oude halfnatuurlijke bosterreinen en SSSI's (site of special scientific interest) zijn beschermende maat- regelen mogelijk en werkzaam. Aanbevolen wordt om van deze objecten een volledige en gezaghebbende registratie aan te leggen zodat hun speciale status be-

kend en vastgelegd is. Voor het overige loofbos geldt dat instandhouding gewenst en bereikbaar geacht wordt, mits extra aandacht besteed wordt aan de ver- betering van de economische situatie. Kwaliteitsverbe- tering van het geproduceerde hout door beter beheer, gepaard aan verbeteringen van het bestaande subsi- diesysteem op enige punten zijn hier de aanbevolen middelen.

Bij verbetering van het beheer komt vermindering van de aanlegkosten ter sprake. Natuurlijke verjonging blijkt daarbij weinig aantrekkelijk te worden gevonden: weliswaar zijn de directe kosten lager, maar de risico's en de verlenging van de omloop slokken, volgens de werkgroep, deze voordelen op. Veredeling, gericht op kwaliteitsverbetering wordt gunstiger beoordeeld, maar als bezwaar citeert men de lange tijd nodig voor men resultaat kan verwachten. Interessant is verder de terloopse opmerking dat vele nu hooggewaardeerde loofbossen voortgekomen zijn uit mengingen waarin ook naaldbomen voorkwamen. Dergelijke mengingen zouden dan ook niet op bezwaren mogen stuiten bij toekenning van subsidies voor de instandhouding van loofbos, mits de beheersdoelstelling in orde is en (zie appendix H) de bijmenging beneden 25% blijft.

In het algemeen is men echter voorstander van de eis dat geveld loofbos als loofbos verjongd moet wor- den, dat rooiing ter verkrijging van landbouwgrond al- leen bij uitzondering toelaatbaar is, dat meer en beter gecoördineerde voorlichting nodig is en dat de subsi- dieregelingen aangepast en verbeterd moeten worden.

Samenvattend kan men zeggen dat dit rapport een grote hoeveelheid goede documentatie bevat, helder de problemen analyseert en aanbevelingen doet die getoetst zijn aan de vraag of ze het nagestreefde doel in de praktijk naderbij brengen.

J. J. Westra

GEVRAAGD:

Grote en kleine partijen

- ★ POPULIEREN
- ★ BEUKEN
- ★ EIKEN en
- ★ DENNEN RONDHOUT

Fa. Gebr. van Vilsteren

houtverwerkende industrie, Postbus 296,
8000 AG Zwolle, tel. 05200-13364.

Fa. BOSLAND

Beheer en advies van Bos en Natuurterrein

Tuinstraat 4
6828 BG Arnhem
085-423643

- ★ Planning
- ★ Inventarisatie
- ★ Blossen
- ★ Exploitatie